

міжпредметною проблемою (наприклад, екологічною чи демографічною) і допомогти їм спочатку в профільному самовизначенні, а потім сприяти свідомому професійному вибору. Класні колективи при функціонуванні курсів залишаються незмінними, а вчителі після закінчення 1,5-2 місячного курсу (1 година на тиждень) починають працювати з паралельним класом [2]. Таким чином, в учнів кожного 9-го класу функціонує протягом навчального року кілька таких курсів, які поглиблюють знання з конкретного предмета, розвивають інтерес до нього і сприяють остаточному вибору профілю навчання. Програми пробних курсів розробляються вчителями-предметниками. Зміст їх мобільний, він поповнюється з урахуванням вимог часу та з огляду на професії, що потребують знань з відповідних профільних предметів. Заняття варто проводити у формі дослідницьких практикумів, розв'язання експериментальних задач, виконання нескладних проектних завдань, які сприяють виробленню активного ставлення учнів до виконуваних дій.

Література

1. Трубачева С.Е. Шляхи профільного самовизначення учнів в основній школі // Профільне навчання: Нормативно-правові й теоретико-методичні засади/ Упор.: Л.А. Липова, М.Є. Терещенко. — Тернопіль: Мандрівець, 2010. - 160 с. (С. 153-159)..
2. Трубачева С.Е., Губачов О.І. Педагогічні умови індивідуалізації допрофільної підготовки учнів основної школи // Педагогічна майстерність керівника освітнього закладу: теорія і практика: Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. - Полтава, 26-27 квітня 2007 року. -С.57-59.

ХІКІКОМОРИ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У ЯПОНІЇ

Малюга Микола Миколайович,
науковий співробітник відділу економіки
та управління загальною середньою освітою
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2054-7444>

У сучасному світі, що динамічно розвивається, однією з найважливіших умов самореалізації, самоактуалізації, особистісного зростання та благополуччя є здатність і готовність кожної людини до постійного саморозвитку. Для суспільного прогресу кожної держави загалом найбільш значимою умовою та стратегічним і життєво важливим ресурсом є її молодь, оскільки саме вона спричиняє подальший суспільно-політичний, культурно-моральний, технологічний розвиток держави.

На різних етапах розвитку практично в кожному суспільстві з'являються різні феномени, поява яких сигналізує про деякі відхилення від загальноприйнятих правил і норм поведінки в межах суспільства. Йдеться про модні молодіжні субкультури, рухи, течії, феномени, яких на сьогодні є безліч, які досить часто й швидко трансформуються та відокремлюються одне від одного. Наведемо лише деякі з субкультур: тедді-бойз (стілягі), панки, хіппі, готи, емо, віти, япі, асексуали, хікікоморі тощо. Кожна з них базується на власній системі цінностей та має характерну специфіку, модель поведінки, життєві стилі. Попри це, представників фактично усіх субкультур об'єднує одне прагнення: втекти від духовної самотності в родині, у суспільних інституціях та від суспільства загалом, яке обумовлене втратою двосторонньої комунікації в реаліях сьогодення.

У межах цих тез буде розглянуто феномен хікікоморі, актуальність якого обумовлена новизною зазначеного явища як для українського суспільства, так і для країн пострадянського простору загалом. Хікікоморі (р о з м о в н е скорочення - «хіккі», буквально - «перебування на самоті» тобто «гостра соціальна самоізоляція») - це специфічний феномен, який вже давно сформувався в Японії й на початку виникнення дещо мав такі ж характерні особливості, як і феномен людей-соло [3], але нині японський феномен вже перейшов межу соціофобів.

Послідовників хікікоморі відносять до одного з типів «покоління NEET» (англ. Not in Education, Employment or Training), що в перекладі - «Ні на навчання, роботі чи підвищенні кваліфікації», а саме до типу замкнений (відлюдний) NEET (не в змозі в будь-якій формі взаємодіяти з суспільством). Покоління NEET - це молодь, яка через різні чинники - економічні, соціальні або політичні - не навчається, не шукає роботу та не працює взагалі. Ця абревіатура сьогодні найчастіше вживається у східноазійських країнах - Японії, Південній Кореї, Китаї, також у Латинській Америці.

Отже, хіккі - це японські підлітки чи молодь, які відмовляються від соціального життя та контактів із родиною, і найчастіше прагнуть до крайнього ступеня соціальної ізоляції й усамітнення внаслідок різних особистих і соціальних чинників. Такі люди не мають роботи, живуть разом із батьками, які їх повністю утримують, окрім цього вони отримують допомогу по безробіттю від держави [1].

Тамакі Сайто (Tamaki Saito) - японський психіатр, першим увів цей термін для опису поведінки молодих людей підліткового та юнацького віку, що перебувають у добровільній ізоляції від суспільства більше шести місяців [5], [2]. Учений окремо наголошував, що до «групи ризику» належать насамперед діти з благонадійних сімей з високими статками, з високим рівнем освіти батьків і з наявністю панічного розладу у матері [9]. За одержаними даними вчені зафіксували перші

випадки такої ізоляції молодих людей в Японії вже наприкінці 70-х років ХХ століття, ще задовго до появи глобального павутиння WWW - мережі інтернет - та відзначалися повною відмовою хіккі від спілкування з навколишнім світом. Такий собі повний ескапізм, прагнення втекти від реальної дійсності у світ фантазій.

І якщо з початку виникнення хікікоморі такий стиль життя обирала переважно молодь віком від 15 до 25 років, то сьогодні другою найпоширенішою категорією хіккі стали люди від 30 до 40 років, а третьою - ті, кому за 50 років.

Втім, причин, чому люди стають хікікоморі багато, проте всі причини можна умовно окреслити як втрату людиною себе чи свого «Я», відчуття самотності, стрес від відчуття нікчемності та непотрібності, звідси, ще на додачу, страх навколишнього світу та небажання спілкуватися з людьми.

Так першою причиною є психічні розлади, такі як соціопатія, агорафобія (страх відкритого простору й натовпу), панічні атаки під час перебування просто неба, тривожний розлад особистості, обсесивно-компульсивний розлад (ОКР) чи розлад аутистичного спектру та інші ментальні хвороби. Окрім цього, трапляється залежна поведінка, депресія та «<...> її найбільш поширений супутник - суїцидальна поведінка» [Цит. за: 4]. Однак серед хікікоморі відсоток людей дійсно хворих на подібні хвороби становить трохи більше половини.

Деякі психіатри акцентують увагу, що цей розлад не можна назвати агорофобією, тому що хіккі можуть мати подібні поведінкові прояви соціальної ізоляції без остраху виходити чи перебувати на публіці [8].

Друга причина поширення феномену хіккі посилюється особливостями японського суспільства, у якому до сьогодні зберігаються норми традиційної моралі. Наприклад, батьки матеріально утримують дітей упродовж всього життя здійснюючи у такий спосіб тиск не тільки на вподобання та поведінку власних дітей, а й здебільшого на їх вибір друзів, оточення, професії, а інколи й на вибір супутника життя. Крім цього, японське суспільство відзначається високою вимогливістю до чоловіків щодо максимального досягнення рівня успіхів, постійною готовністю до конкурентної боротьби на ринку праці та безперервного індивідуального розвитку особистості. Саме ці вимоги є пріоритетними в японській культурі й традиціях під час виховання хлопчиків і виявляються з боку батьків, школи, суспільства загалом.

Попри це кожна японська родина по-суті є «державою в державі» зі своїми нормами та правилами поведінки, цінностями, звичаями й традиціями, також сімейними проблемами, які зазвичай вирішують у колі родичів і родини без зайвої потреби в залучанні професійної допомоги, спеціалістів.

Третьою причиною виникнення хіккі є вплив «амае» (amae). Цим словом називають емоційну залежність японців від близьких, особливо

від матерів, за традицією, японські жінки після заміжжя не працюють, а опікуються вихованням дітей, бо найпершими хіккі були саме підлітки із заможних сімей, які де-факто були всі розбещені їх матусями в дитинстві. Тому коли ці діти дорослішали, вони продовжували перекладати відповідальність за власне життя на інших. До речі, явище хікікоморі співвідносно з інцестуальним симбіозом (incestuous symbiosis) - розладом особистості, виокремленим соціальним психологом та психоаналитиком Еріхом Фроммом, яку він окреслив як форму фіксації на матері. Люди, схильні до інцестуального симбіозу, настільки залежать від господаря - матері або людини, яка її замінює - що практично втрачають власну індивідуальність [6].

На думку деяких експертів, основною причиною появи хікікоморі як соціокультурного феномену, є егоїзм. Люди-самітники віддають перевагу тому, що їм нав'язує телебачення та інші ЗМІ, обираючи водночас «життя заради себе» або «апріорний дауншифтинг».

Втім, поширення мережі інтернет внесло деякі корективи в самоізоляцію сучасних хікікоморі. Вони стали прагнути до віртуального спілкування один із одним. Одним із найпопулярніших місць спілкування хіккі стали особливі мережеві форуми - іміджборді - які не вимагають від користувачів реєстрації, що дає змогу зберігати анонімність та високу свободу від тиску моралі. Так один із найвідоміших іміджбордів 2channel (URL:<https://www.2chan.net>, скорочено - 2chan або 2ch) був створений у 1999 році в Японії. Наразі цей сайт досі є популярним і значно впливає на реальне життя японського суспільства.

Основними темами обговорення в інтернеті для хіккі є японська масова культура та комп'ютерні ігри. Наприклад, «хіккі-атаку», які психіатр Енді Фарлонгом визначив як тип хікікоморі, віддають перевагу здебільшого перегляду улюблених «аніме» або читанню коміксів-манг (комикку) [Цит. за: 5]. Окрім цього, вони вигадують собі уявних подруг - «богинь» або waifu (від англ. wife - дружина) та активно цікавляться матеріалами еротично-порнографічного змісту, оскільки хіккі не мають можливості отримати досвід спілкування з протилежною статтю.

Тож і не дивно те, що деякі спеціалісти стверджують, що сучасні хіккі найчастіше є безвольними людьми, метою яких є зовсім не розширення власного світогляду та отримання знань, умінь і навичок. Ці люди захоплені не самоосвітою, а доступними розвагами в інтернеті: спілкуванням на інтернет-форумах, переглядом фільмів для дорослих, серіалів, читанням коміксів, комп'ютерними іграми тощо [1].

Сьогодні за деякими неофіційними підрахунками в Японії налічується більше одного мільйона хіккі, а це 20 % від загальної кількості японської молоді, чи 1,2 % від усього населення Японії. Зважаючи на те, що підлітки-хікікоморі переховуються, а їхні батьки здебільшого відмовляються оприлюднювати цю сімейну проблему,

встановити точну кількість хікікоморі надзвичайно важко. Але уряд Японії вважає, що ще десь півтора мільйона її громадян ведуть спосіб життя, досить близький до «стилю» хікікоморі [7], [5].

І хоча небажання спілкуватися з оточенням складно однозначно назвати хворобою, проте тривала «інфантильна та антисоціальна поведінка» може призвести до серйозних наслідків. Для того щоб зменшити популярність самоізоляції та якомога більше хіккі безболісно «повернути в суспільство», уряд Японії офіційно розпочав боротьбу з цим феноменом, створивши спеціалізовані клуби для нетовариських людей, які допомагають у соціальній адаптації хіккі, та клініки, що надають безоплатну медичну та психологічну допомогу. У межах цієї взаємодопомоги, вже соціалізовані в суспільстві хіккі спільно з психотерапевтами та лікарями-психіатрами організують зібрання хікікоморі та випускають спеціальну двомовну «Газету хікікоморі» (URL:<http://www.hikikomori-news.com/?cat=38>).

Тож резюмуючи треба зазначити, що в сучасних умовах глобалізації, цифровізації, розвитку новітніх інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), зокрема інтернету, та інших чинників, глобальні трансформаційні процеси в середині суспільства відзначаються змінами критеріїв, норм і потреб сучасних людей, а також умов їх творчої самореалізації. Водночас основною умовою для гармонійного розвитку особистості, її розвитку та соціалізації в соціумі є постійна ефективна взаємодія із людьми та з суспільством загалом. Але не всі сучасні люди хочуть мати зв'язок із соціумом або просто не можуть цей зв'язок налагодити, як ми бачимо на прикладі феномену хікікоморі, виникнення якого насамперед пов'язане з культурними традиціями суспільства Японії, а саме з домінуванням жорсткої, соціально-ієрархічної структури, відчуттям постійного обов'язку, сорому, тиску та провини на «особистісне Я». Можливо тому, така соціальна ізоляція є вимушеною стратегією виживання в доволі жорсткому ієрархічному японському суспільстві або самозахистом від недружелюбності, подекуди й ворожості, світу навкруги.

Отже, у світі не всі суспільства на рівні держави зважають на цю проблему, на причини її виникнення та масштаб у межах країн.

Література

1. Искандер А. Хикикомори. Субкультура. Потерянное поколение. 2016. URL:<https://sub-cult.ru/chtivo/sub-cult/6784-khikikomori-poteryannoe-pokolenie>.

2. Кремер В., Хаммонд К. Хікікоморі: Чому так багато японських чоловіків відмовляються виходити зі своїх кімнат?. 2013. URL:<https://www.bbc.com/news/magazine-23182523>.

3. Калініна Г.М., Малюга М.М. Сінглтони як новий тренд XXI століття. URL: <http://uej.undip.org.Ua/Zhuinal/2020/4/Statti.pdf>.

4. Лягушкина Л. Отаку одиночества. Почему в мире стало модно быть хикки. 2014. URL:<https://lenta.ru/articles/2014/01/30/hikikomori/>.
5. Познина Н., Колмоєц И. Феномен хиккикомори в современном обществе. Readera. 2014. URL: <https://readera.org/fenomen-hikikomori-v-sovremennora-obshhestve-140218519>.
6. Фромм Э. Душа человека. 1992. URL:https://imwerden.de/pdf/frommjdusha_cheloveka_1992.pdf.
7. Як відлюдники «хикікоморі» стали величезною проблемою Японії. Depo. 2017. URL: <https://www.depo.ua/ukr/life/yak-vidlyudniki-hikikomori-stali-velicheznoyu-problemoju-u-yaponiyi-24012017154400>.
8. Tateno, M. et al., 2012. Hikikomori as a possible clinical term in psychiatry: a questionnaire survey. BMC Psychiatry, 2012. URL:<https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-244X-12-169>.
9. Umeda M., Kawakami N. Association of childhood family environments with the risk of social withdrawal ('hikikomori') in the community population in Japan. Psychiatry and clinical neurosciences. 2012. URL:<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22300293/>.

ОСОБЛИВОСТІ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В МЕЖАХ ОДНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мушка Оксана Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Основними складовими допрофільної підготовки є вивчення окремих предметів на диференційованій основі, курси за вибором, інформаційна робота, профільна орієнтація. Основна ідея допрофільної підготовки — створення освітнього середовища, яке сприяє самовизначенню учнів основної школи через організацію курсів за вибором, інформаційну роботу та профільну орієнтацію.

На відміну від поглибленого, профільне навчання дозволяє учням вибрати не один-два предмети, а конкретну пріоритетну галузь для більш глибокого вивчення, планування групи, циклу, сукупності предметів на взаємодоповнювальній і підтримуючій основі, які часто забезпечують понятійним апаратом, методами й засобами вивчення один одного [1].

На етапі допрофільної підготовки важливо створити умови для випробування учня в різних видах навчальної діяльності, яка має здійснюватись на діагностичній основі й мати за мету не тільки виявлення професійних орієнтацій учнів, переважних схильностей у різних галузях знань, а й формування інтересів, потреб, самомотивованого, самостійного навчання як усвідомленої навчальної діяльності.